

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО РІВНЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Серед елементів політичної культури значну роль відіграють принципи і норми, які істотно впливають на організацію та функціонування політичних систем. Нині часто можна почути, що в українському політикумі йде “гра не за правилами, а гра правилами” і, що ця риса вітчизняної політичної культури зумовлює перманентну кризу не лише в політичній, а й інших сферах суспільного життя. Подолання правового нігілізму та соціальної аномії – важливе завдання на шляху оздоровлення країни.

Усталені політичні норми утворюють політико-інституційну інфраструктуру, якій усе більше уваги приділяється у науковій літературі. При цьому застосування набуває так званий інституціональний підхід до аналізу політичних явищ і процесів [2; 3; 15]. Теорія і методологія інституціоналізму має перспективу і в дослідженні національної культури, в т.ч. її політичної складової. Так чи інакше інституційний рівень політичної культури аналізується у більшості системних досліджень життєдіяльності націй, у яких основна увага зосереджується на дослідженні держави, її структурних підрозділів, органів самоврядування, політичних партій, інших формувань громадянського суспільства [8, с. 232-254; 11, с. 186-190]. Незважаючи на певні успіхи у дослідженні інституційного компонента політичної культури, у науковців існують певні проблеми методологічного характеру. Здебільшого вони пов’язані з тим, що теорія й методологія інституціоналізму, особливо його оновленого варіанту, ще свідомо й цілеспрямовано не використовується у сучасних політико-культурних дослідженнях. Йдеться про недостатнє творче використання теоретичних положень, які стосуються сутнісних характеристик інститутів, врахування діалектики соціальних інститутів і культури, розмежування формальних і неформальних інститутів, використання концепту «інституційна матриця» тощо. Мало уваги приділяється осмисленню

неформальних політичних інститутів, роль яких у суспільствах, що трансформуються, помітно зростає. Неуважне ставлення до інституціональних проявів політичної культури у значній мірі наслідок розмежування інституційної та орієнтаційної сфер політичного життя у класичній теорії політичної культури Г.Алмонда, у якій ця культура представлена лише як сукупність орієнтацій на політичну систему, її структурні підрозділи та громадянина як суб'єкта політики [14, р. 41]. Мета даної статті – обґрунтувати теоретико-методологічні основи дослідження інституційного рівня політичної культури, спираючись на концептуальні засади традиційного та модерного інституціоналізму.

Інституціоналізм як теорія та методологія зародився й пройшов певну еволюцію у лоні економічної науки, хоч швидко був адаптований до інших суспільствознавчих дисциплін. Для успішного використання інституціонального підходу до аналізу політичної культури слід мати на увазі ряд положень цієї методології, на які зверталась увага на основних етапах її творчого розвитку.

1. Теорія соціальних інститутів за своєю суттю є націєцентричною. Ще попередники інституціоналістів – представники так званої історичної школи (Ф. Ліст, В. Зомбарт, М. Вебер та інші) – дійшли висновку, що національна економіка істотно залежить від впливу на неї таких неекономічних чинників як географічні умови, історичні особливості розвитку країни, національно-культурні традиції, риси національного характеру і розвивається за законами, специфічними для кожної держави.

2. Фундатори власне інституціоналізму (Т. Веблен, Дж. Коммонс, У. Мітчелл та ін.) у якості соціальних інститутів в першу чергу виділяли звичаї і традиції, тобто елементи культури з яскраво вираженими нормативними властивостями. Так, представник раннього інституціоналізму Т.Веблен значну увагу приділив аналізу ролі звичок, які свідомо чи несвідомо використовуються економічними агентами у процесі прийняття рішень, задаючи рамки поведінки на ринку, в політичній сфері, сім'ї тощо [1].

3. Інститути визначають сьогодні як поширений і незмінний спосіб мислення чи дії, або ж як “правила, механізми, що забезпечують їх виконання, і норми поведінки, які структурують взаємодію між людьми, яка повторюється” [10, с. 69]. У суспільствознавчій літературі радянського періоду було прийнято розглядати інститут як утворення, що поєднує у собі властивості актора і структури. Наприклад, держава, партія чи сім’я трактувались як сукупність певних правил поведінки, яким підпорядковані індивіди, і як організація, що виникає на основі дотримання цих правил. Неоінституціоналізм розвів ці смисли, залишивши за інститутами лиш усталені норми поведінки.

4. Інституціоналізм, особливо новий, дистанціювався від “теорії раціональної дії”, запропонувавши поняття “обмежений раціоналізм” і “опортуністична поведінка” (перше запроваджене Г. Саймоном, друге – О. Уільямсоном). Якщо в “теорії раціональної дії” людина представлена як гіперраціональна істота, то неоінституціоналізм підкреслює обмеженість людського інтелекту: знання, якими володіють люди, завжди неповні, їх прогностичні здібності обмежені, а для логічних операцій необхідні час і зусилля. Брак свідомого й цілеспрямованого у життєдіяльності людини певним чином компенсують соціальні інститути, які спрямовують поведінку та трансакції індивідів у певне русло.

Опортуністична поведінка визначається як переслідування індивідом власного інтересу, порушуючи взяті зобов’язання та нехтуючи етичними нормами. Соціальні інститути до певної міри нейтралізують таку поведінку, змушуючи індивідів дотримуватися норм, які відповідають суспільним інтересам.

5. Неоінституціоналісти наголошують також на тому, що в функціонуванні соціальних інститутів важливу роль відіграють когнітивні процеси. Щоб дотримуватися правил, їх необхідно знати й мати навички їх застосування. Це означає, що закони і статuti, традиції, символи тощо стають реальними правилами поведінки лише за умови, що з ними ознайомлений широкий народний загал. Таким чином, поява інститутів – наслідок співпадіння

уявлень людей про світ цінностей і норм із об'єктивними вимогами до організації їх життєдіяльності. Враховуючи це, є смисл говорити не просто про неоінституціональний, а про когнітивно-неоінституціональний підхід до дослідження соціуму [4].

6. Неоінституціоналісти активно розвивають теорію і методологію неформальних інститутів. В літературі представлені різні підходи до трактування суті та критеріїв їх ідентифікації [2; 9; 13]. Одні дослідники ставлять знак рівності між неформальними інститутами і культурними традиціями. Другі вдаються до державно-соціетальної відмінності, приймаючи державні заклади і встановлені державою правила за формальні, а правила й організації в рамках громадянського суспільства – за неформальні. Треті вважають неформальними ті інститути, що виникають спонтанно. Четверті висувають ряд вимог, мовляв, неформальні інститути – це неписані правила, які формуються, стають відомими і нав'язуються суспільству поза офіційно санкціонованими каналами. Останній підхід, запропонований Г.Хелмке і С.Левітські [13], видається найбільш універсальним і сутнісним, хоч значний резон мають й інші твердження. Зокрема, з певним застереженням можна віднести культуру, в т.ч. політичну, до категорії неформальних політичних інститутів, зважаючи на те, що більшість соціетальних компонентів культури становлять змістову основу інститутів, і що культура за своїм характером також ірраціональне явище. Слід зазначити, що в науковій літературі до категорії неформальних інститутів відносять також ментальність, покладені в її основу архетипи [9, с. 21-26]. Культура в якості неформального інституту представлена і в політологічних публікаціях [4].

7. Активна неформальна інституціоналізація характерна для поставторитарних спільнот, що зумовлено делегітимізацією старих соціальних норм і пошуком нових засад самоорганізації. За твердженням російських дослідників, у сучасній Росії неформальні інститути функціонально переважають формальні, що негативно впливає на утвердження верховенства права [2, с. 10]. У звичних умовах неформальні політичні інститути тісно

пов'язані з формальними. З точки зору їх взаємозв'язку, неформальні інститути можна поділити на такі види: доповнюючі, акомодацийні, конкурентні та замінюючі. До перших, зокрема, відносяться непередбачені регламентом роботи парламенту принципи узгодження позицій фракцій і комітетів; до других – блат; до третіх – клієнтелізм, патримоніалізм, корупція, кланова політика; до четвертих – “джентльменські угоди”, які укладаються між сторонами задля мирного розв'язання конфлікту інтересів.

8. У теорії і практиці слід розрізняти неформальні інститути та неформальні закономірності поведінки. Д.Брикс наводить показовий приклад: знімати капелюх у церкві – це неформальний інститут, а знімати пальто в ресторані – звичайна поведінкова закономірність. Як зазначають Хелмке і Левітські, – “щоб вважатися неформальним інститутом, поведінкова закономірність повинна відповідати правилам чи вказівкам, що склалися, порушення яких призводить до тих чи інших зовнішніх санкцій” [13]. Підкуп посадової особи, наприклад, є неформальною поведінкою, але вважати взятку соціальним інститутом можна лише тоді, коли вона нав'язується зверху, або ж коли вона відповідає поширеним серед посадових осіб і громадян очікуванням, а відмова від дачі взятки має серйозні наслідки.

9. Якщо традиційний інституціоналізм швидше можна віднести до різновидів соціетального підходу до дослідження соціуму, то неінституціоналізм в основному спирається на “методологічний індивідуалізм”. Останній визнає реально діючими учасниками соціального процесу не групи чи організації, а індивідів. Тому в центрі уваги неінституціоналістів – відносини в середині соціальних формувань, що дозволяє глибше розкрити їх природу і функції. Очевидно, в дослідженні макросоціальних явищ і процесів слід поєднувати індивідуалістський та соціетальний підходи, тобто методологічні прийоми нових і традиційних інституціоналістів.

Наведені базові ідеї, оцінки й настанови показують, що соціальні інститути за своїми сутнісними характеристиками, структурою і функціями

близькі до сучасних уявлень про національну культуру. Остання здебільшого представляється як сукупність вироблених попередніми поколіннями народу відносно стійких ідей, уявлень, цінностей, ідеалів, принципів, норм, традицій, звичаїв, міфів і стереотипів, які визначають сутнісні параметри соціуму, забезпечують їх відтворення і задають напрям суспільно-політичного розвитку [8, с. 10-22; 11, с. 5-8]. Спільне, відмінне та взаємозв'язок інститутів і культури є онтологічною основою використання інституціонального підходу до дослідження тієї чи іншої культури, в т.ч. політичної культури нації.

Спільним у соціальних інститутах та культури є те, що вони, по-перше, наслідок кристалізації досвіду самоорганізації соціуму, вироблення вмінь і навичок розв'язання щоденних суспільних проблем. По-друге, інститути і культура мають спільні змістові елементи. В першу чергу – це звичаї, традиції, символи, принципи, норми, архетипи, ідеологеми, міфологеми тощо. По-третє, ці соціальні феномени мають детермінуючий та впорядковуючий вплив на мислення, поведінку та діяльність індивідів, груп, добровільних об'єднань, націй та держав. По-четверте, культура й інститути, їх робочі елементи значною мірою спрацьовують спонтанно, на підсвідомому рівні, компенсуючи неспроможність людини і людських спільнот цілком раціонально організувати свою життєдіяльність. Особливо багато спільного між неформальними інститутами і традиційною народною культурою.

Аналізуючи відмінні риси культури та інститутів, слід відзначити, що в культурі на першому місці перебувають цінності й ідеали, когнітивні орієнтації (знання, уявлення, переконання), оцінки, емоційне ставлення до оточуючого світу та людини до самої себе. В інститутах увага акцентується на практичній реалізації цінностей та ідеалів, засобах цього процесу, конкретних правилах мислення та поведінки, на впорядкованості, структурно-організаційному аспекті соціуму. Тому можна погодитися з Л.Нагорною, яка зазначає: “Політичні інститути – найважливіша ланка, в якій політична культура дістає предметне втілення, через яку вона впливає на політичний процес” [8, с. 232] У змістовому плані культура більш широке поняття, ніж соціальні інститути,

адже принципи і норми – лише один із базових елементів культури, похідний від ціннісних уявлень.

Відзначаючи спільне і відмінне в соціальних інститутах і культурі, слід усвідомлювати їх взаємозв'язок і взаємодію. Б.Малиновський у праці “Наукова теорія культури” звертає увагу на органічну єдність діяльності і організації, організації і культури, культури та інститутів. “Один з головних чинників, з якими ми стикаємося, спостерігаючи культури ззовні чи зсередини, – зазначає вчений, – полягає у тому, що люди організовані в стабільні групи. Ці групи пов'язані певною угодою, традицією чи звичаєм, чимось подібним до договору в Руссо” [7, с. 46].

Причиною утворення груп, тобто організованих систем, є потреба у результативній діяльності, яка задовольняє життєві інтереси людей. Малиновський вводить поняття “культурного інституту” як “одиниці організованої поведінки”. При цьому, важливими ознаками такого інституту, дослідник вважає його “хартію” та “функцію”. “Хартія”, зазначає він, – це ідея, що лежить в основі інституту, яка підтримується його учасниками і, яка визнається суспільством у цілому. “Функція” розкриває роль інституту в цілісній схемі культури. Для характеристики життя індивідуума в тих чи інших цивілізаційних умовах, слід “пов'язати його діяльність зі соціальною схемою організації життя, тобто із системою домінуючих у цій культурі інститутів. А найкращий опис культури полягав би у переліченні та аналізі всіх інститутів, які утворюють цю культуру” [7, с. 50].

У політологічній літературі інститути, особливо традиційні, трактуються як складові національної політичної культури. Наприклад, парламентська монархія у Великобританії, двопартійна система в США, парламентська республіка у ФРН та Італії, клієнтелізм у Китаї, Ізраїлі тощо. Окремі дослідники ведуть мову не лише про інституційний блок політичної культури, а й про її інституційний рівень. Наприклад, Н.Карпова ставить питання: “... Який стан політичної культури на трьох її рівнях: на рівні свідомості, моделі політичної поведінки і функціонування політичних інститутів” в Російській

Федерації [5, с. 59]. Про інституційний рівень політичної культури веде мову й Л.Нагорна, вважаючи, що “показником рівня самої політичної культури є ступінь її інституціоналізації” [8, с. 232]. Епохи, наголошує вона, відрізняються одна від одної не стільки тим, до чого люди прагнуть, скільки тим, які засоби в політиці вони застосовують. “При цьому засоби є найменш рухливим елементом у політичній культурі” [8, с. 233]. Якщо взяти до уваги, що та чи інша культура існує в історичному каркасі цивілізації, а держава, інші політичні інститути – важливі ознаки цивілізованості, можна погодитися з П. Сасом, який стверджує, що “політична культура має цивілізаційний вимір, який уособлюють політична система та її інститути” [12, с. 37].

Існує й інше трактування інституційної складової політичної культури: в якості елемента культури визнається модель функціонування інституту [5, с. 59, 66]. Така характеристика належить до сутнісних ознак інститутів і є способом розкриття їх детермінуючої дії в політичному середовищі й соціальній системі в цілому.

Отже, політичні інститути мають такий зв’язок з політичною культурою:

- а) політичний інститут – цивілізаційний атрибут, який забезпечує належні умови для формування і функціонування політичної культури;
- б) усталений політичний інститут володіє статусом політичної традиції, а тому є компонентом політичної культури;
- в) культурний статус має також модель побудови та функціонування політичних інститутів, методи і форми діяльності, які використовуються ними;
- г) політичні інститути – це сукупність елементів культури (цінностей, норм, традицій, символів, ідей тощо), які лежать в основі формування та функціонування політичних інститутів.

З іншого боку, саму політичну культуру можна характеризувати як інституційний феномен, що “структурує взаємодію між людьми, яка повторюється” (Д. Норт). У своїй основі національна політична культура – неформальний політичний інститут. Однак з розвитком соціуму, підвищенням рівня його самоусвідомлення, впорядкованості і цілеспрямованості, питома вага формальних складових у політичній культурі зростає. Так, принципи

політичного життя, політичні традиції, ідеї, ідеали тощо офіційно закріплюються в програмах, конституціях та законах, реалізуються з участю держави й громадськості, контролюються ними, аналізуються науковцями та експертами, усвідомлюються і цілеспрямовано використовуються у повсякденному житті.

Важливим кроком в осмисленні взаємозв'язку соціальних інститутів та цивілізаційного, культурного й ментального вимірів соціуму стали етнометричні дослідження та розробка інституційних матриць. Г.С.Кирдіна, наприклад, порівняла базові інститути Східної та Західної цивілізацій у сферах ідеології, політики та економіки (X- і Y-матриці) [6, с. 177-178]. Інститути Східної, комунітарної культури, зазначає вона, ґрунтуються на колективізмі, егалітаризмі, пріоритеті зовнішніх норм, уявлень про суворий порядок. Тут формуються соціетальні інститути унітарного політичного устрою. Західна цивілізація сповідує ідеологію субсидіарності, яка ратує за обмеження ролі держави і здійснення владних повноважень на найнижчому можливому рівні інституційної ієрархії. Вона базується на індивідуалізмі, особистій свободі та конкуренції. У політичній системі формуються інститути федералізму, виборності, багатопартійності, демократичної більшості й самоврядування. Чіткі й однозначні кількісні оцінки комунітарності й некомунітарності соціуму та його окремих сфер можна дати, використовуючи етнометричні заміри (методики Г.Хофстеда та його послідовників).

Підсумовуючи сказане, визначимо напрями та прийоми застосування інституціонального підходу до дослідженні політичної культури. По-перше, досліджуючи інституційний рівень культури, слід проаналізувати політичну сферу на наявність у ній відносно стійких норм, які організують та структурують спільність, або ж є основою формування та функціонування організацій і установ. При цьому слід врахувати, що політичні норми, як й інші види соціальних норм, можуть різнитися за способом формування (формальні і неформальні), фіксації (усні і письмові), прояву (явні і латентні), суворістю вимог (обов'язкові та рекомендаційні), масштабністю дії (місцеві, регіональні,

загальнонаціональні). Статус культурних інститутів матимуть ті, які стали звичними, традиційними й активно виконують, крім нормативної, інші культурні функції: пізнавальну, ідентифікаційну, комунікативну, інтегративну, мобілізуючу, відтворюючу тощо.

По-друге, політичні формування, яким властиві ознаки “культурних інститутів” (Б.Малиновський), поділяються на формальні й неформальні, інститути-організації та інститути-норми. Особливої уваги заслуговують такі інститути-організації (інституції) як національна держава в цілому, її парламент, уряд, глава держави, органи місцевого та регіонального самоврядування, партії, інші утворення громадянського суспільства. Культурологічний аналіз передбачає осмислення цінностей та ідеалів, які покладені в їх основу. Йдеться про цінності різного роду: власне політичні, правові, організаційні, морально-етичні, релігійні тощо. Важливо також виробити узагальнюючу модель того чи іншого інституту як своєрідну закономірність його функціонування та “поведінки”.

По-третє, при дослідженні політичної культури слід всебічно проаналізувати неформальні політичні інститути. Необхідно мати на увазі, що такі інститути часто не усвідомлюються політичними суб'єктами, базуються на архетипах ментальності, народних звичаях, традиціях. Нормативний компонент неформальних інститутів здебільшого використовує такі культурні носії як національні міфи й легенди, стереотипи мислення і поведінки, політичні символи тощо. Неформальні політичні інститути слід співставити з формальними інститутами і виокремити їх різновиди: доповнюючі, акомодативні, конкурентні та замінюючі. Особливу увагу необхідно приділити таким інститутам і феноменам політичної культури як клієнтелізм, патримоніалізм (неопатримоніалізм), кланова політика, корупція тощо, які набули поширення у світі, з'ясувати їх національну специфіку.

По-четверте, слід звернути увагу на характер і спосіб дії політичних інститутів як культурних феноменів: механізми спонтанних та осмислених реакцій, роль когнітивного супроводу у функціонуванні інститутів,

застосування принципу “методологічного індивідуалізму” в дослідженні внутрішньоінституційних процесів, зокрема, чинників генези нормативних систем, умов їх утвердження в соціумі. У політико-культурному аналізі важливо виокремити політичні інститути, які діють на регіональному та соціетальному рівні, серед широкого народного загалу та елітного прошарку, відповідають національним інтересам чи протидіють їм.

По-п'яте, дослідження інституційного рівня політичної культури має передбачати формування та осмислення інституційних матриць. Вони можуть бути двох видів: 1) інституційні матриці, які включають лише політичні інститути; при цьому вони формуються за принципом: формальний інститут – неформальні інститути, що діють у тій же царині політичного життя. Останні можуть бути пов'язаними з першими генетичними, причинними, функціональними зв'язками чи бути незалежними від них; 2) комплексні інституційні матриці, які включають не лише політичні, а й соціально-економічні, ідеологічні, ментальні інститути (за принциповою схемою, запропонованою С. Г. Кирдіною). На цьому рівні аналізу вся політична культура нації постає як політичний інститут, в якому в певному співвідношенні представлені формальні й неформальні інститути, інститути-організації та інститути-норми.

Подальше дослідження методологічних засад інституційного рівня політичної культури вимагає творчого осмислення інноваційного потенціалу таких напрямків інституціоналізму як “нормативний”, “історичний”, “соціологічний” та інституціоналізму “раціонального вибору”; аналізу процесів інституціоналізації, деінституціоналізації та реінституціоналізації в контексті культурних трансформацій і, навпаки, процесів формування культури, її руйнації та відродження в умовах певної інституційної динаміки; розкриття особливостей етнічних (національних) політичних інститутів, аналіз їх різновидів; обґрунтування принципів формування та культурологічної інтерпретації політичних інституційних матриць.

Література

1. Веблен Т. Теория праздного класса / Пер. с англ. и вступ. ст. С. Г. Сорокиной. – М.: Прогресс, 1984. – 367 с.
2. Гельман В. Я. Институциональное строительство и неформальные институты в современной российской политике // Полис. – 2003. – №4. – С. 6-25.
3. Евтодьева М. Г. Политико-культурный и институциональный подходы к политическим изменениям (воспроизводство институтов и политико-культурных ориентаций // Вестн. Моск. ун-та. Сер.12. Политические науки. – 2006. – №3. – с. 107-115.
4. Казанцев А. А. О когнитивно-неоинституциональном подходе к изучению международных отношений [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.politstudies.ru/N2004fulltext/2003/1/7.htm>
5. Карпова Н. В. Особенности формирования политической культуры в условиях российских трансформаций // Вестн. Моск. ун-та. Сер.18. Социология и политология. – 2007. - №4. – С. 57-71.
6. Кирдина С. Г. Институциональные матрицы и развитие России. – М.: ТЕИС, 2000. – 213 с.
7. Нагорна Л. П. Політична культура українського народу: історична ретроспектива і сучасні реалії. – К.: СтилоС, 1998. – 278 с.
8. Новиков А. В. Национальный экономический менталитет в контексте российских реформ: историко-экономический очерк. – СПб.: Изд-во С.-Пет. ун-та, 2006. – 201с.
9. Норт Д. К. Институты и экономический рост: историческое введение // THESIS. – 1993. – Т.1. – Вып.2. – С. 69-91.
10. Малиновский Б. Научная теория культуры / Пер. с англ. И. В. Утехина; сост. и вступ. ст. А. К. Байбурина. 2-е изд., испр. – М.: ОГИ, 2005. – 184 с.
11. Орлов И. Б. Политическая культура России XX века: Учеб. пособие. – М.: Аспект Пресс, 2008. – 223 с.
12. Сас П. М. Політична культура українського суспільства (кінець ХУІ – перша половина ХУІІІ ст.): Навч. посібник. – К.: Либідь, 1996. – 296 с.
13. Хелмке Г., Левитски С. Неформальные институты и сравнительная политика [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nrnby.org/pub/0712/14.ahtral>.
14. Almond G. A. Comparative political systems // Polinical behavior: A reader in theory research / Ed. By Eulau H. e.a. – Cilencoe (III), 1956. – P. 34-58.
15. March J. G., Olsen J. P. The new institutionalism: Organization factors in polinical life // American Rolitical Science Review. – 1984. –Vol. 78.

Рудакевич О. М. Теоретико-методологічні засади дослідження інституційного рівня політичної культури.

У статті розглядаються теоретико-методологічні засади аналізу політичних інститутів як феноменів політичної культури. При цьому автор опирається на концептуальні ідеї інституціонального та неоінституціонального підходів. Робиться висновок про те, що аналіз інституційного рівня політичної культури має враховувати складну діалектику соціальних інститутів і культури, особливості формальних і неформальних інститутів, культурологічний потенціал поняття «інституційна матриця».

Рудакевич О. М. Теоретико-методологические основания исследования институционального уровня политической культуры.

В статье рассматриваются теоретико-методологические основания анализа политических институтов как феноменов политической культуры. При этом автор использует концептуальные идеи институционального и неоинституционального подходов. Делается вывод о том, что анализ институционального уровня политической культуры должен учитывать сложную диалектику социальных институтов и культуры, особенности формальных и неформальных институтов, культурологический потенциал понятия «институциональная матрица».

Rudakevych O. M. Theoretical and methodological bases of research of political culture's institutional level.

Theoretical and methodological bases of analysis of political institutions as phenomenon of political culture are examined in the article. Hereby the author bases oneself on conceptual ideas of institutional and neoinstitutional approaches. The conclusion that the analysis of political culture's institutional level must take into consideration complex dialectics of social institutions and culture, peculiarities of formal and informal institutions, and culturological potential of concept "institutional matrix" is made.

Опубліковано: Рудакевич О. М. Теоретико-методологічні засади дослідження інституційного рівня політичної культури / О. М. Рудакевич // Грані. Науково-теоретичний громадсько-політичний альманах. – 2009. – № 2. – С. 110–115.